

DOI: 10.46352/23036974.2022.107

Radina Vučetić, *Nevidljivi neprijatelj, variola vera 1972*. Beograd: Službeni glasnik, 2022, 299 str.

Promjene u načinu života koje je savremenom svijetu donijela pandemija COVID-19 u protekle tri godine bile su svojevrsna inspiracija dr. Radini Vučetić, vanrednoj profesorici na Odsjeku za istoriju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, da istraži i predstavi čitaocima na koji način se Jugoslavija nosila s pojavom epidemije Variola vere 1972. godine. Riječ je o djelu koje ne razmatra samo postavljenu temu, nego otvara i razmatra mnoga druga pitanja koja je ova epidemija pokrenula u Jugoslaviji. Ipak, ovu knjigu dosta vrjednijom čini stav autorice Vučetić prema “običnim ljudima” jer je, kako ističe recenzent, prof. dr. Zoran Radovanović, tim ljudima svojim pisanjem “udahnula dušu.” Samim tim, autorica prati tendencije i tokove u modernoj historiografiji koja nastoji prestati promatrati ljude kao puke brojeve, te nastoji na razini mikrohistorije posmatrati životne uvjete ljudi u određenom historijskom razdoblju.

Kada je riječ o općim karakteristikama knjige, ona se sastoji od predgovora, uvoda, pet tematskih cjelina, kao i poglavlja *Umesto zaključka: nevidljivi neprijatelj vreba*. Također, na kraju djela se nalazi spisak korištenih izvora i literature, kao i indeks imena i biografija autorice. U *Uvodu* autorica čitaocima pojašnjava na koji način dolazi do virusa, te historijat pojave virusa i bolesti Variola vere u svijetu, ali i Jugoslaviji. Poseban fokus

autorica stavlja na tzv. "anđela smrti" u podsvijesti i kulturi sjećanja stanovništva Jugoslavije. Eliminaciju epidemije Variola vere autorica pojašnjava pojavom vakcinacije krajem 19. i početkom 20. stoljeća, odnosno, odnosom zdravstvenog sistema prema bolesti realizacijom programa masovne vakcinacije.

Prvo poglavlje pod nazivom *Variola u SFRJ: hronologija bolesti* predstavlja hronološki pregled pojave bolesti od prve oboljele osobe Latifa Mumdzica. Autorica navodi da se epidemija odvijala u tri talasa, te da su glavna žarišta bolesti bila na Kosovu, Novom Pazaru, Čačku i Beogradu. Također, ističe kako je broj oboljelih i umrlih bio mnogo veći u odnosu na poznate podatke, a da je na to uticala vlast koja je htjela da se epidemija što prije završi kako bi se očuvala turistička sezona koja je slijedila, ali i da bi se održale trgovinske i ekonomske veze s Evropom i ostatkom svijeta. U ovom poglavlju autorica predstavlja i odmotavanje slučaja, odnosno traženje "dežurnog krivca", te zaključuje kako bi posljedice mogle biti dosta veće s obzirom na činjenicu da je bolest kasno prepoznata, a da to nije spriječila brza reakcija države i zdravstvene službe.

Drugo poglavlje, naslovljeno *Država*, tematizira odnos vlasti prema pojavi epidemije Variola vere. Autorica ističe kako je koncept "socijalističkog jugoslovenstva" sve više slabio početkom sedamdesetih godina, a da su nacionalna raznolikost Jugoslavije i zahtjevi za decentralizacijom sve više jačali što se odrazilo na sve sfere života, pa tako i na odnos prema epidemiji Variola vere. Također, zaključuje kako se država pripremala za pojavu ovakvih vrsta bolesti, te da je imala veoma kvalitetno školovan kadar. Međutim, na sve to negativno je uticalo kasno informisanje, nasuglasice među republikama, ali i odnos vlasti prema epidemiji. Nakon što je

vlast primijetila da bi mogao nastati dosta veći problem od onog koji se tada nalazio pred njima, epidemija je brzo suzbijena. Autorica primjećuje kako je zdravstvena struka bila ključna kod suzbijanja epidemije, dok je jugoslavenska vlast često kalkilirala.

U trećem poglavlju koje nosi naziv *Struka* autorica na početku pojašnjava kako je zdravstvena služba doživjela veliki napredak u suzbijanju zaraznih bolesti nakon Drugog svjetskog rata. Također, u ovom poglavlju autorica predstavlja angažiranost medicinskih radnika i njihovu požrtvovanost u borbi protiv epidemije. Međutim, autorica ističe i mane zdravstvenog sistema koje su izašle na vidjelo nakon pojave epidemije. Iako se zdravstvena služba pripremala na pojavu određene zarazne bolesti, veoma mali broj epidemiologa je bio prisutan u Jugoslaviji. Također, ističe i kako nije bilo dovoljno vakcina, te da veliki broj djece i odraslih do tada nije bio nikako vakcinisan, što je jasan pokazatelj da u suštini sistem obavezne vakcinacije nije funkcionisao u potpunosti. Uprkos manama koje autorica ističe, ona ih na kraju na jedan način zanemaruje te sve te nedostatke pripisuje krizi u kojoj se tada nalazila Jugoslavija, potencirajući samo krajnji rezultat da je spriječeno dalje širenje bolesti.

Vakcinacija je naziv četvrtog poglavlja u kojem autorica predstavlja proces vakcinacije prije, ali i nakon pojave epidemije Variola vere. Vidljive neusuglasice među republikama u ovom slučaju autorica objašnjava stavom Slovenije, koja je prva odlučila da se treba izvršiti masovna vakcinacija na prostoru cijele Slovenije uprkos činjenici da nisu imali ni jednog oboljelog. Ovakav stav Slovenije je slijedila uskoro i Hrvatska, ne uzimajući u obzir da je ukupan broj vakcina bio veoma mali u državi nakon pojave epidemije, te da su postojala velika žarišta

bolesti. Odnos prema zaraznim bolestima nije u velikoj mjeri promijenjen što dokazuje i nedavna pandemija COVID-19, tokom koje su se pojavili tzv. antivakseri odnosno osobe koje zagovaraju navakcinaciju smatrajući da ista ima negativna dejstva na stanovništvo. Važno je naglasiti da je autorica ustanovila da je u ovom periodu sedamdesetih godina 20. stoljeća većina antivaksera bila iz zdravstvenog sektora, ali da pitanje zbog čega su se oni suprostavljali vakcinaciji ostaje i dalje neriješeno i posve nepoznato.

Život za vreme *Variole* naziv je posljednjeg, petog poglavlja. Vučetić u ovom poglavlju predstavlja život u karantinima za vrijeme epidemije. Posebno ističe kako su postojale razlike u karantinima koji su nastali u okvirima bolnica i ostalih karantina. Bolnički karantini su imali ispunjene sve uslove, od uigranog medicinskog osoblja, higijenskih uslova, ali i svih drugih uslova za određeni boravak na tom mjestu što nije bio slučaj s ostalim karantinima. Uprkos prisutstvu epidemije život se i dalje u određenoj mjeri nastavio, a u prilog tome de navodi tvrdnja da su škole radile u kontinuitetu iako su pojedini roditelji zbog straha izbjegavali slati svoju djecu u školu. Jedina mjera odnosila se na masovna okupljanja, te su time bila zabranjena sportska takmičenja. Uprkos tome što se život vratio u normalu veoma brzo, autorica ističe da to nije bio slučaj i s Kosovom koje je i dalje jedno vrijeme bilo u potpunoj izolaciji, dok je kosovska roba bila pod bojkotom što na jedan način i dalje pokazuje neravnopravnost AP Kosova u odnosu na ostale dijelove Jugoslavije.

Nekada se historija promatrala isključivo kao nauka koja se bavi krupnim političkim dešavanjima kroz povijest pa je proučavanje političke historije bilo u fokusu historičara. Međutim, sa razvojem historiografije, kao i

sa razvojem interdisciplinarnosti u okviru ove znanosti tokom 21. stoljeća značajan dio znanstvenika se okrenuo proučavanju tema iz različitih oblasti. Bitno je naglasiti da društveno-političke okolnosti oblikuju historičara, a nedavna pandemija COVID-19 svakako je uticala da se u fokusu bavljenja historičara nalaze i teme poput bolesti kroz historiju. Takav slučaj je upravo sa knjigom Radine Vučetić koja tematizira zaraznu bolest Variola vere koja se pojavila skoro pet decenija prije zarazne bolesti COVID-19. Autorica je jednostavnim i zanimljivim stilom pisanja predstavila borbu vlasti protiv ove zarazne bolesti i niz pitanja koja su još postojala i ranije, ali su odnosom vlast – epidemija postala upečatljivija. Također, pozabavila se i stanjem običnog čovjeka tokom minulih događaja sedamdesetih godina 20. stoljeća. S tim u vezi, Vučetić je pokazala da je historija kao znanost multidisciplinarna, te je otvorila vrata novim historiografskim postignućima koji će sigurno pokazati da historija nije nužno i samo politička već da u sebi sadrži brojne druge tematske mogućnosti ostajući i dalje otvorena multidisciplinarnosti kao stalnom imperativu.

FIKRETA JAKUBOVIĆ